

Peijaiset (eri murteissa myös **peijaat** tai **peijahaat**) olivat ainakin suomalaisten ja karjalaisten pakanalliseen maailmankuvaan liittyvä juhla ja rituaali, jolla saaliiksi saatu eläin pyrittiin palauttamaan uuteen elämään metsästysmaille. Näin pyrittiin turvaamaan, että metsässä olisi riistaa jatkossakin. Peijaisissa näkyy usko ainakin eläimen sielunvaellukseen. Peijaisissa lepytettiin saalista, jotta se haluaisi syntyä uudelleen metsään. Karhun kunniaksi järjestetyt pidot, **Karhunpeijaiset** ovat ainoa varmuudella nykypäiviin säilynyt perinteinen suomalainen peijaisrituaali, ja aikaisemmin on voinut olla peijaisia ja niitä muistuttavia juhlia muillekin eläimille. Hirviä on voitu peijastaa muinoin, mutta nykyiset **hirvipeijaiset** edustanevat uutta perinnettä. Hirvipeijaiset ovat lähinnä sosiaalinen tapahtuma joihin yleensä kutsutaan jahdissa käytettyjen alueiden maanomistajia. Peijaisilla on joskus tarkoitettu muitakin juhlia, ja puhekielisellä sanalla saatetaan nykyään tarkoittaa mitä erilaisimpia juhlia. Monilla luonnonkansoilla on ollut vastaavanlaisia toimituksia.

Karhunpeijaiset

Karhun kallojen rituaalinen säilyttäminen saattaa olla hyvin vanha toimitus; se on levinnyt useille pohjoisen luonnonkansoille, ja jo neandertalin ihmisen tiedetään luolalöytöjen perusteella tehneen niin. Tapa on tunnettu myös Suomessa, jossa peijaisten päätteeksi kallo vietiin honkaan. Oletettavasti eräs taustalla oleva uskomus on, että sielu asuu kallossa. Suomensukuisten sielukäsitys oli alun perin moniosainen. Ehkäpä henki tai elämänvoima asui karhun lihassa, ja siirtyi sen syöjiin, kun taas sielu jatkoi vaellustaan.

Joillekin suomensukuisille kansoille karhu on ollut jumalan poika, joka on laskettu taivaasta ihmisten käyttöön. Ihmisten tuli kohdella erityisellä kunnioituksella lahjaansa. Suomessakin laulettiin, että karhu oli laskettu kultakorissa ja hopeaköysin taivaalta Otavan eli Ison karhun tähtikuvioista.

Karhu saatettiin näyttää vertauskuvallisesti nuoren neidon kanssa. Tämän tarkoitus oli saada karhu tyytyväiseksi, mutta siihen saattoi liittyä myös uskomus siitä, että karhu voisi olla ihmisen sukua. Toisaalla taas nuoria naisia nimenomaan kiellettiin osallistumasta peijaispitoihin, ehkä peläten, että karhun liha voisi hedelmöittää naisen. Uskomus ihmisen ja karhun sukulaisuuteen on ollut myös samantapaisia rituaaleja tehneillä pohjois-Amerikan intiaaneilla.

Aikojen kuluessa suomalaisista karhunpeijaisista on karissut mytologiaa taustalta, ja rituaalit ovat vähentyneet. Joskus peijaiset ovat tarkoittaneet enää yhteistä kokoontumista syömään metsästysporukan kaataman karhun lihaa. Joillakin paikkakunnilla perinne on kuitenkin säilynyt paremmin, ja muistiinmerkittyjen kuvausten ansiosta tiedetään hyvin, miten karhunpeijaisia on ennen vietetty. Myös kalevalaisessa runoudessa on hyviä kuvauksia peijaisten kulusta. Nykyään onkin jälleen järjestetty peijaisia, joissa noudatetaan tarkoituksella vanhoja perinteitä.

Peijaisten kulku

Kun karhu oli kaadettu, sille uskoteltiin usein laulaen, että tapahtunut oli vahinko. Kalevalan peijaiskuvauksessa karhunkaataja laulaa pian karhun kuoltua:

*Otsoseni, ainoiseni,
Mesikämmen, kaunoiseni!
Elä suutu suottakana!
En minä sinua kaannut:
itse vierit vempeleltä,
hairahit havun selältä,
puhki puiset kaatiosi,
halki haljakan havuisen.*

Karhu kannettiin juhla-kulkueessa siivottuun tupaan, jonne se toivotettiin tervetulleeksi. Kalevalaisen runouden mukaan:

*Joko on sillat siivottuna,
joko lattiat la'aistut,
joko penkit pyyhittynä,
pöyät kullin käännettynä,
hyvän tullessa tupahan,
astuessa aikamiehen?*

Tai:

*Kamanat ylettyööt,
Kynnykset alettuoot
Ohon tullessa tupahan,
Karvaturvan tungetessa,
Käyessä nenän nykärän!*

Peijaisissa karhusta tehtiin ruokaa. Karhun lihaa syötiin, mutta talja ja pääkallo, joita ei syöty, säilyivät kunniavieraina, joille puhuttiin, laulettiin, ja tarjottiin ehkä ruokaa ja juomaa. Useasti karhulle vakuuteltiin, että hänen kuolemansa oli ollut vahinko.

Peijaisten lopuksi tai jälkeen karhun hampaat irrotettiin ja jaettiin metsästäjille. Karhun kallo ja muut luut vietiin tähän tarkoitukseen käytetylle kallohongalle. Kallo nostettiin ylös puuhun oksalle, ja laitettiin katsomaan itään, jotta se näkisi auringonnousun. Kallohonka saattoi olla maailmanpuun vertauskuva, ja kallon nostaminen ylös saattoi merkitä karhun sielun nostamista takaisin taivaaseen, josta se oli kerran laskettu. Karhun luut haudattiin puun juurelle. Samaa honkaa käytettiin usein, joten hongassa saattoi olla useiden karhujen kallot. Kalevalassa kerrotaan kallon viemisestä honkaan:

*Tuonne saatin saalihini, ehätin erän vähäni
kultakunnahan kukulle, vaskiharjun hartioille.
Panin puuhun puhtahasen, honkahan havusatahan,
oksalle olovimmalle, lehvälle leve'immälle
iloksi inehmisille, kunnioiksi kulkijoille.
Ikenin panin itähän, silmin loin on luotehesen.
Enkä aivan latvasehen: oisin luonut latvasehen,
siinä tuuli turmeleisi, ahava pahoin panisi;
enkä pannut maavarahan: oisin pannut maavarahan,
siat siinä siirteleisi, alakärsät kääntelesi.*